

Теегт харгългън

1920 джил хальмг олн-амтиг цагъачудас сулдхсна туудж С. М. Кировин ачнь ик. Терун нилчэр, Иджл гол деер—Аадрхн балгъсн бшэгн шид-удж чадшго шива болад, Ставрополь халладж дэврлгъ кехд 11-ч Улан Цергиг гардгънд центрн болсмн. Көк тенгъсин көвэд улдсн цагъан газгудин отрядмүдиг Ганюшинон алдн хамх цокчкад, Советск Церг 1920 джилин январь сард Северн Кавказур Учтá дэврлгъян эклсмн. Джил рднь ик түрү узэд, тер тееур цухрдж йовсн 11 цергин аачр, Аадрхнэ теегүр ик нилвртáгъяр, уралан шундж овсмн. Сүрән буурад зулдж овсн цагъачудин цергүдиг да шинэс бүрдэгдсн 11 церг, асиленко командармта, Реввоенсоветин член С. М. Киров олгъачта, куучдж тарав.

1919 джилин декабрин чилгэр бүрдэсн 11-ч цергин экспедиционн корпус Көк тенгъсин Эвэгъяр бээдг садргуд дэвэд, Величавое—Серебряковское халладж гарад, цааранднь умин гол халладж дэврсмн.

1920 джилин январин 30-д 50-ч Таманск дивиз сө дэврлгъ кеснэ хбөн, Агъшиг эзлдж авсмн. Энүнэ хбөн 7-ч мөртá дивизэс болн Таманск мөртá бригадас Е. Ковтюх толгъачта, мөртá цергин Негдсн корпус бүрдэгдсмн. Манц халладж зулдж йовсн цагъачудин цергиг—генерал Бабнев толгъачта 1-ч астраханск гренадерск дивизиг болн Кубанск мөртá дивизиг арднь ордж көблдтхэ гидж тер корпус даалгъсмн. 7-ч мөртá дивиз ставропольцнрас болн кубанцнрас бүрдэгдсн бээсмн. Герүрн адгъдж йовх теднэ кучтá цоклгънла харгъсн цагъачуд Манц гатлгъгддж көблдв.

Энүнэ ашднь 1920 джилин январла, Хальмг тангъччин газр буклдэн цагъ ачудин цергүдэс сулдхгдад, Советск йосн бүрдэгдсмн. Эн цагла РКП(б)-н ЦК-н токтаврар Северн Кавказд Советск йосн дакнае бурдэх бюро гаргъгдсмн. Бюрон ахлач Г. К. Орджоникидзе, терунá дарукнь С. М. Киров батлгдсмн. Теднэ зааврар бää-

рн газрмудт куч-көблсчирин эрки сән элчнр орлцсн Ревкомс бүрдэгдсмн.

1920 джилин февралин эклцэр, шинэс кучтá гидг дэврлгъ келгхэр, 11-ч цергиг белдлгънд С. М. Киров ик шунмгъагъяр орлцсмн. 1920 джилин февралин 13-д Ахтуб станцид Василенкон болн Кировин гар тэвсн, Ставрополь халладж дэврлгъ кетхэ гидж Нестеровскийн баг цергт болн Смирновин экспедиционн корпус закдсмн.

Дарунь, 11-ч цергин дэврлгъ келгънэ ашднь, дääнэ бääдл онгъдархла, 1920 джилин мартин дундурад Реввоенсоветд Аадрхнэс, сулдчксн Ставрополин агъуд оч бääрлх аргэ бгсмн.

Уралан дэврдж йовсн эврәннь цергүдэс, хаалгъ му болсн учрар, ард улдчксн командарм үр Василенко болн С. М. Киров тенгърин бората му цагт, Аадрхнэс Яндгар дэврэд, Святой Крест күртл му хуучн самолетсар ниссмн. Зууран, хальмгин тег деегэр, кесг халаста „Фарман“ самолетар нисдж йовад, үзг аллад, самолетнь эвдрэд, Святой Крестэс дорд-ар узгтнь, 150 километр шахуд, аргэ уга болад,

буусн. Сө болна. Самолет эргид шидрт баран уга болна. Гентки садргуд гатцас кесг амти гарчирнэ, дунгънхд цагъачудас тасрдж үлдсн отрядмүд болдж медгднэ. Тийм бшш бээддж, эднэ бөрхнд бääсн, нуугъад йовдг ишкэ хальмг гермүдэс аашсн хальмгуд бээддж. Узгдэд уга, „шовун“ „шулм“ ирдж бууснас аацхэсн улс бээдж. Аашсн улсин бмнэснь С. М. Киров маасхлэдж инэгъад, номгън-дjobbлн үг келэд, мендлнэ, бийслэгъән тедниг таньдулад, деерэс буудж ирсн „шовугъан“ цääлгъдж бгэд, бичэ айтн гинэ. Хальмгуд тедниг герүрн дахулдж олад, хальмгин йосар—түрүн болдж үстá-тоста хальмг цääгъяр тоона. Сөбнь туршар С. М. Киров теднлэ күркүфүндвр кегъад, Советск йосна тускар, гражданск дан ягъад болджахиг, ирх цагт хальмг олн-амти ямаран кевэр бääхин тускиг цääлгъдж келж бгнэ. Август „шулмд“ тоолджасн С. М. Кировиг, брүнднь хальмгуд уни цагъан седкләрн йбрэддж, байртагъяр удшәнэ.

Дарунь нег цбн час болад, 1920 джилин мартин 18-д ик аамшиг узэд, Святой Крестд ирдж-бууна. Буудж йовгльн

самолетиннь тбгá хамхрна, болв С. М. Кировд юмн болсмн уга. Терүндэн цаг түдл уга С. М. Киров экспедиционн корпусин командн-политическ составин хурагъад, совещань кегъад, Георгиевск болн Прохладн станицсүр торвр угагъяр дэврлгъ кех тбр келдж бгнэ. Северн Кавказиг сулдхк 11-ч цергин бмннь бääсн тбрнь күцэгдв. Цагъан цергин үлдмүднэ кетвн хамх цокгдад, Советск йосн делгү токтагдсмн.

Хбөннь, С. М. Кировиг „Улан туг“ гидг орденэр ачлхмн гидж бичдж орулдж бгсн сурвртан Г. К. Орджоникидзе ингдж заасмн: Кавказск фронтин Реввоенсоветин закагъяр С. М. Киров Аадрхнэс Святой Крест күртл мана хуучна „Гагош“ самолетәр нисэд, цергтэгъән Северн Кавказур йовдж йовна ги дж бичсмн. Кеер, садргуд заагт самолетнь хамхрад буухдан хальмгудла харгъад, теднлэ күркүфүндвр кеснь С. М. Кировд темдг уга үлдсн уга.

Хальмг олн-амтид 1920 джил джиргълтэ бээдл авч бгсн нинг С. М. Кировин ач-туснь теднэ чееджэснь гаршго.